



rozsafuzerkiralyneja.hu család.ro



2021-1-HU01-KA210-ADU-000035049
Családpasztorációs animátorok képzését megalapozó
tapasztalatcsere és pilotképzés

Drd. BAKÓ LÁSZLÓ, Dr. LUKÁCS RÓBERT, SZÉNÉGETŐ ISTVÁN: BIBLIKUS ÉS TEOLÓGIAI ALAPFOGALMAK A CSALÁDPASZTORÁCIÓBAN



2023

Kedves Olvasó!

Jelen dokumentum a 2021-1-HU01-KA210-ADU-000035049 számú, „Családpasztorációs animátorok képzését megalapozó tapasztalatsere és pilotképzés” című Erasmus+ projekt keretében lezajlott pilotképzés 6 elméleti moduljából az 2. Teológiai-biblikus modul anyagát tartalmazza.

A családpasztorációs animátorok szemléletformáló és gyakorlati alapképzése hat fontos témát és sok-sok gyakorlati tudnivalót ölelt fel. A képzést és jelen anyagot elsősorban annak ajánljuk:

- aki már valamilyen családpasztorációs szolgálatot végez és szeretne fejlődni, töltődni, továbbképzésen részt venni,
- aki szívesen szolgálna a környezetében lévő házaspárok, családok felé valamilyen formában, a keresztény alapelvek figyelembevételével,
- akit érdekel a családpasztoráció, ill. az Egyház házasságról, családi életéről szóló tanítása, útmutatása.

A képzés és jelen anyag elsősorban a lelkipásztori szolgálathoz nyújt szakmai segítséget a családpasztoráció különböző tevékenységi területeihez kapcsolódó teológiai és pszichológiai ismeretek kombinálásával.

A 21. század pasztorációs problémáinak teológiai-pszichológiai áttekintése során a résztvevők és olvasók támpontokat kapnak ahhoz, hogy jobban felismerjék és megértsék a hozzájuk forduló emberek és csoportok problémáit, hogy segíteni tudják őket lelki fejlődésük útján.

Korunk megváltozott kihívásait szem előtt tartva a képzés célja segítséget nyújtani a közösségi és egyéni lelkipásztori feladatokhoz. További cél a résztvevők mentálhigiénéjének erősítése és a kapcsolatteremtéshez szükséges készségeik fejlesztése.

Általános szempontok a képzési anyag használatához

Jelen szakmai anyag elsősorban olyan házaspárok és személyek képzésére szolgál, akik más házaspárokat, családokat szeretnének kísérni, támogatni az egyes plébániák vagy egyházmegyei családpasztorációs programok keretében, ezért a képzési anyag a keresztény etikát és a Katolikus Egyház tanítását tükrözi.

Gyakorlati szempontok a képzési anyag használatához

Az anyag alapvetően csoportos képzésre van tervezve de egyéni önképzésre is használható.

Amennyiben jelen anyagot csoportos képzés megtartásához használják fel, ajánlott, hogy a képzést (különösen az önismereti és biblikus-teológiai részeket) lehetőleg az adott szakterület szakembere tartsa. Az egyes modulok anyagai egymástól függetlenül használhatóak. A képzés időbeosztása a szükségleteknek megfelelően alakítható ki.

A képzési anyag tulajdonjoga

Jelen képzési anyag az Erasmus+ program feltételrendszerének megfelelően szabadon használható, azonban a használat során mindig meg kell jeleníteni a képzési anyag származási helyét. Jelen anyag alapján tartott képzést nonprofit módon kell megszervezni (nem ideértve az esetleges terem, szállás, étkezés költségeit). Az egyes fejezetek tartalmának tudományos és szakmai megfelelőségéért a fejezetek szerzői felelősek. Szervezeti használat esetén értesítést kérünk az iroda@rozsafuzerkiralyneja.hu email címre (mely szervezet, milyen formában, milyen célcsoport számára használta fel).

Sok áldást és örömet kívánunk a családok ügyét felvállaló önkéntesek szolgálatára!

– a projekt munkatársai –

Bevezetés

A családpsztoráció „szemléletformáló alapképzésének” neveztük ezt a képzési folyamatot. Most valóban visszatérünk az alapokig: a Szentírás férfi és nő, házasság és család fogalmáig, majd engedjük, hogy mindez fényt árasszon arra a sokféle tapasztalatunkra, ami férfi és női mivoltunkból, családpsztorációs tevékenységünkől forrásozhat.

Amikor „szemléletformálásról” beszélünk, és ennek a képzésnek ez is egyik célja, akkor két dolog találkozására gondolunk. Az egyik rész: a kinyilatkoztatott isteni igazságok, minket megelőző és tőlünk független objektivitása, illetve a bennünk elevenen élő képek, érzések, emlékek, élmények sokasága, a téma kapcsán kifomálódott vélemény vagy álláspont szubjektív valósága. Ez a kettő kerül kölcsönhatásba. Isten szava, az Egyház tanítása és a mi felfogásunk átjárják egymást.

Ennek a modulnak a célja: feltárni egy kis mennyiségű, érthető, feldolgozható és integrálható lényegi „tudás-csomagot”, ami a házasságteológia és családpsztoráció sine qua non-ja. Ezek megismerése egyben kijelöli minden konkrét, psztorális cselekvésünk célját és az oda vezető utat.

Ennek a modulnak a célja: elérhetővé és érthetővé tenni a Szentírásban és Egyházi megnyilatkozásokban található néhány kulcsfontosságú rész tartalmát, szemléletét, üzenetét férfi és nő, házasság és család témakörében. Ezek állandóan visszatérő alapfogalmak, isteni igazságok, amelyek egyben viszonyítási pontok is. Összefüggésben tesszük ugyanakkor ezt azzal, hogy mit jelenthet mindez itt és most nekünk, saját életünkben, családpsztorációs törekvésünkben. Tekintettel leszünk végig arra, hogy milyen lelkiállapotban vannak a mai házasságok, hogyan válhatunk a házasságban élő felek érzékenyebb meghallgatóivá, benső világuk jobb megértőivé, tudunk-e válaszolni alapszükségleteikre, stb., és ehhez ad-e élhető, megvalósítható és életbe beágyazható segítséget az isteni szó, a szentírásban és az egyházi megnyilatkozásokból megismert igazság?

1. Házasság és család a Szentírásban

1.1. *A nagy misztérium*

A Biblia első és utolsó lapján egymáshoz lényegileg hasonló páros kerül párhuzamba: Ádám és Éva, illetve Krisztus, mint Vőlegény és az Egyház, mint Mennyasszony.

A Teremtés könyvének verse egy különös misztériumra utal: „a férfi elhagyja apját és anyját, a feleségéhez ragaszkodik, és ketten egy test lesznek (Ter 2, 24). Nagy titok (*misztérium mega*) ez: én pedig Krisztusra és az Egyházra értem” (Ef 5,31-32).

Henri Blocher *Kezdetben* c. könyvében összegzi az 1988 előtti kutatások eredményeit, és felvázol néhány kísérletet az emberi kezdetekkel foglalkozó tudomány és a bibliai őstörténet közötti összhang megteremtésére. Messze meghaladja a kompetenciámat, hogy a paleoantropológia területére merészkedjek, és megpróbáljam akár cáfolni az őskori antropológia modelljeit, akár valamiféle harmóniát

teremtteni valamelyik modell és a bibliai őstörténet között. Ezzel a bejegyzéssel egyetlen célom van csak: választ keresni arra a kérdésre, hogy vajon maga a Biblia tanítja-e Ádám és Éva létezését.

Az első feladat annak eldöntése, hogy a Genézis valóban létező, egyedi személynek láttatja-e Ádámot, vagy inkább mitológiai alaknak, aki a középkori misztériumjátékok Akárki (Everyman) figurájához hasonlóan valamiféle általános emberi tulajdonságot mutat be. A történet több eleme látszólag azt a feltételezést erősíti, hogy az utóbbiról van szó. A beszélő kígyó alakja, az élet fájának motívuma, a föld pora és az a bizonyos oldalborda azt az érzetet kelti, hogy a szerző mitológiai eszközök segítségével mond el fontos igazságokat az ember nemességéről és bukásáról.

A dolog mégsem ennyire egyszerű. A Genézis Ádámot az emberiség ősatyjának tekinti, aki nem csak szimbolikusan testesíti meg az emberiség állapotát. Amennyiben Ábrahámot, Dávidot és Jézust történeti személynek tekintjük, akkor Ádámot is annak kell tekintenünk, hiszen egy nemzetségtáblázat időegyenésén helyezkednek el. Az evangélisták Ádámot ugyanolyan valódi személynek tartják, mint tipologikus megfelelőjét: Jézus Krisztust. Maga Jézus is utal Ádám és Éva eredeti szövetségi kapcsolatára, amikor a válás felől kérdezik, és Istennek a Genézisben olvasható normatív szavát a mózesi törvény megengedő passzusa (5Móz 24,1-4) fölé helyezi (Mt 19,3-9; Mk 10,2-9).

Szent Pál is kifejti ezt tipologikus viszonyt Ádám és Krisztus között. Az első komolyabb tanítás ezzel kapcsolatban az 1 Kor 15-ben található. A 21-22. versben ezt olvassuk: „*Mert ember által van a halál, ember által van a halottak feltámadása is. Mert ahogyan Ádámban mindnyájan meghalnak, úgy a Krisztusban is mindnyájan életre kelnek.*” A Róm 5 talán még egyértelműbbé teszi a Jézus és Ádám közötti összefüggéseket. Figyeljük meg, hogy a rövid szakaszban Pál hányszor utal Ádám mint első ember konkrét bűnbeesésére: „*Mert ha annak az egynek a vétke miatt sokan haltak meg, az Isten kegyelme és ajándéka még bőségesebben kiáradt az egy ember, a Jézus Krisztus kegyelme által sokakra... Mert ahogyan az egy ember engedetlensége által sokan lettek bűnösökké, úgy az egynek engedelmsége által is sokan lettek igazakká*” (12-19).

A zsidók számára evidencia volt, hogy az emberiség egyetlen emberpártól, Ádámtól és Évától származik. A föld egy nagy közös otthon, melyet Isten egyetlen, nagy családja, az emberiség lakja be. Az Isten és ember szövetségének lényege fejeződik ki a fenti tipológiában. Ez nemcsak Isten és ember közösségéről, sokkal inkább közössé válásáról vagy eggyé válásáról szól.

Egyháza, azaz Mennyasszonya kedvéért Krisztus, a Völegény, a megtestesült Ige, elhagyta az Atyát és azt az állapotát, amikor még Isten alakjában volt (Fil 2,6), de elhagyta anyját is, a mennyei Jeruzsálemet, ahonnan az Ige alászállt. Megnyitotta oldalát a kereszten, ahonnan víz és vér ömlött ki, melyek a keresztség és az Eukarisztia előképei. Az első Ádám nem ehét a kert közepén található fáról, az új Ádám, Krisztus, a Völegény együtt ül asztalhoz nap mint nap szeretett Mennyasszonyával, a földi Egyházzal, lehajol, megmossa lábát, táplálja őt: „Vegyétek és egyétek, ez az én testem”. Egy testté lesznek, ezzel teljesül a Ter 2, 24 prófécija.

Ezt hozza emberközelbe a kánai menyegző története is. A kánai menyegző megtörtént, történelmi esemény. A valós esemény szövetébe itt szövődik bele a nagy misztérium valósága. János evangéliumában ez az első jel, vagyis az *arhé*, a megváltás és örök menyegző prototípusa.

Felmerülő kulcsszavak, témák, kihívások és szolgálati területek (gondoljuk át ezeket a szempontokat, és ha van lehetőségünk, beszéljünk róla párosban vagy kiscsoportban):

- *Egység: minden pasztorációs, evangelizációs, missziós tevékenység célja az egység (ember és ember, férfi és nő között) létrejöttét segítő alkalmak életre hívása, azt szolgáló módszerek tanulása és gyakorlása.*

- *Isten és ember egysége, a férfi és a nő egységén keresztül válik láthatóvá. Szavak... cselekedetek, jó példák... Reflexió és tanúságtétel által...*

- *Szentségi karakter: úgy építeni, élni az egységet, hogy kerüljön középpontba Jézus Krisztus személye, Egyházzal való kapcsolata... ennek milyensége, típusa (alkalmas időben, fokozatosság elvének figyelembevételével)*

- *„Azzal a szeretettel szeretni, amivel Jézus szeret minket”*

1.2. Férfi és nő együttműködése

Az első teremtéstörténetben találjuk az alapvető kijelentést: Isten férfinak és nőnek teremtette az embert. Mindketten Isten képmása és hasonlatossága, és ezért ugyanolyan elidegeníthetetlen méltósággal rendelkeznek. Önmagukban autonóm személyek, ugyanakkor kölcsönösen egymáshoz kapcsolódnak és egymásnak rendeltettek, egység a sokféleségben.

Együtt viselik a felelősséget az élet továbbadásáért és így az emberiség jövőjéért és a világ építéséért, amit általában kulturális feladatként szoktak értelmezni (Ter 1,27). Hisszen mindkettőjük lényege az emberi személy lényéhez tartozik: az egyedi és egyedülálló önmagában való lét és az egymással és a világgal való kapcsolat. Ezt a méltóságot végső soron az Isten képmása szerinti lét alapozza meg. A második teremtéstörténet, a nőnek Ádám bordájából való teremtésével, mintha a nő alsóbbrendűségi állapotát fejezné ki. Ádám „ujjongó üdvözlésében” kifejeződik azonban a nő egyenlősége is (Ter 2,23). A nő segítőtársként jelenik meg, a segítség viszont nem egyszerűen eszközként értendő, illetve nem csak a szexuális szférára szűkítendő.

A segítség átfogó értelemben értendő, és azt jelenti, amit ma partnerségnek, kapcsolatnak nevezünk. A nőt a férfi élettársának tekinti a Szentírás, aki érte elhagyja apját és anyját, hogy egy testté váljon vele, vagyis az egész embert érintő élettársi kapcsolatra vannak hivatva egymással (Ter 2,24). Az egyenlőség kizárja a megkülönböztetés minden formáját, de nem jelenti azt, hogy a férfiak és a nők egyszerűen egyenlők. Egyenlő méltóságukban különböznek is. A Szentírás rámutat a pusztán biológiai elemből fakadó különbözőségekre, amikor Évát minden élőlény anyjaként említi (Ter 3,20). Érdekes, hogy az élet örözüjeként a nő minden kultúrában tiszteletet és figyelmet élvez. A különbözőségben rejlő egyenlőség megalapozza a férfi és a nő közötti vonzalmat, csakúgy, mint a két nem közötti feszültséget. Az egész világirodalom mindig is tudta, hogy ez a feszültség valamiképp az élet drámájához és költészetéhez

tartozik. A nemek közötti polaritás megszűnése minden bizonnyal egyben az erotikus szerelem végét is jelentené.

Ma ez a kifogások lényege: Simone de Beauvoir az egzisztencialista filozófia szintjén, nyelvészeti szinten pedig Judith Butler performatív nyelvi cselekvésméletével. Mindkettőjük számára nem igaz, hogy Isten az embert férfinak és nőnek teremtette, hanem az ember a saját konstrukciójának következményeként férfi vagy nő. Férfinak vagy nőnek lenni nem egy előre meghatározott ontológiai valóság; ez egy olyan valóság, amelyet az emberi lény tervezett és „csinált”.

Itt különbséget teszünk a biológiai szexualitás (nem) és annak egzisztenciális és szociokulturális megformálása (gender) között. Ez a megkülönböztetés a felszabadulás lehetőségét hordozza, mint olyan emancipációt, amely által kitörhetünk a szexuális szerep börtönéből, és önmeghatározóvá válik a szexualitás. A test többé nem a lélek egzisztenciális megjelenítése és valódi ikonja, és a lélek többé nem a test esszenciális formája. Az ember testben és lélekben való átfogó egységes felfogását felváltja a lélek és test dualizmusa. Ez nemcsak erkölcsi kérdéseket vet fel, hanem messzemenő antropológiai problémákat is. Az emberi élet kimenetelét érintő alapvető kérdések forognak tehát kockán, és ezekről az Egyház nem hallgathat az emberiség, a gyermekek és kultúránk érdekében.

Természetesen az egyház is tudja, hogy a férfi és a nő lényege (ami több mint nemiség) nem egy gránitszerű megkövesedett valóság; az embernek adatott, ugyanakkor az ő felelősségére is van bízva; kulturálisan gazdagíthatja és gazdagítani kell. A történelem azt mutatja, hogy a kultúrtörténethez kapcsolódik egyfajta változékonyság is. Ezért nehéz bizonyos tulajdonságokat tipikusan egyik vagy másik nemhez kötni, és sztereotípiákat levezetni belőlük: mint pl. racionális férfiak, érzelmes nők, harcias és agresszív férfiak, engedékeny, aláztos nők stb.

Jelenleg azt tapasztaljuk, hogy ezek a tipizált megkülönböztetések teljesen elhalványulnak, és részben újak lépnek a helyükbe. Eközben mindenféle foglalkozást végeznek, olyanokat is, amelyek eddig tipikus férfi foglalkozásnak számítottak. Ez előrelépésnek is tekinthető. A 19. század „haladó” ideológiái után tudjuk, hogy minden haladás egyben visszalépés is, amely új problémákat hoz magával. Ez vonatkozik a nők emancipációjára is. A férfiak és nők közötti egyenlőség elvont modellje olyan kötelezettségeket ró a nőkre, amelyek a férfiak által formált társadalomból és gazdaságból erednek. A nőknek, még inkább, mint a férfiaknak, meg kell fizetniük a modern fejlődés árát, nevezetesen a munka és a család szétválasztását és megosztását. A nők megváltozott társadalmi szerepe a nemek viselkedésének elbizonytalanodásához vezetett, és – amint arról most már kezdünk beszélni – a férfiakat is érinti.

Elgondolkodtató, hogy ma már nem a nőket, hanem a férfiakat tekintik problémás elemnek. Akárhogy is nézzük, egyértelmű, hogy társadalmunk legmélyebb rétegeiben „tektonikus elmozdulások” zajlanak, amelyek megkérdőjelezik az egyházat, és azt, hogy ebben a helyzetben hogyan tud az egyház a különböző etikai-társadalmi kötelezettségekre nem csak gátló módon, hanem inkább előrelátó és pozitív módon reagálni, hogyan tud hozzájárulni a társadalom humánus, azaz a családot is védő, mindkét nemet figyelembe vevő strukturálásához. Lássuk meg a „tektonikus elmozdulások” közepette, hogy az egyház olyan nyugodt értéksziget a férfi és a női szerepek témájában, amihez fogható kevés van.

Felmerülő kulcs-szavak, témák, kihívások és szolgálati területek (gondoljuk át ezeket a szempontokat, és ha van lehetőségünk, beszéljünk róla párosban vagy kicssoportban):

- *Nem vagy gender?*

- *Nők megváltozott társadalmi szerepe.*

1.3. Férfi és nő viszonyának egyháztani dimenziója

A férfiak és nők együttműködésének ekkleziológiai dimenziója közvetlenül abból a tényből ered, hogy az újszövetségi ἐκκλησία ('eklézia') abban különbözött a késő ókori ἐκκλησία-tól (a népgyűlés egy formája), hogy a keresztény ἐκκλησία-ban férfiak és nők is részt vettek. Az Egyháznak a nőnemű ἐκκλησία elnevezése arra utal, hogy azt nők és férfiak egyaránt alkotják és képviselik.

Az egy keresztség által mindketten egyformán részesülnek ugyanabban a királyi papságban (1Pt 2,9; Jel 1,6; 5,10). Mindkét nem ugyanazt a keresztényi méltóságot nyeri el. Mindkettőjüknek kötelessége, hogy egymással megosszák ajándékaikat egy kölcsönös gondoskodásban megélt együttműködésben, ezáltal gazdagítva az Egyházat. Az ilyen együttműködésre szép hagiográfiai példákat találunk: Szent Benedek és Skolasztika, Szent Bonifác és Lioba, Szent Henrik és Kunigunda, Szent Ferenc és Klára, Avilai Szent Teréz és Keresztes Szent János.

A mai Egyházat egyöntetűen férfi hierarchia uralja. A korai egyházban azonban a nők fontos szerepet játszottak. Bár a zsidóságban nem tekintették őket megbízható tanúknak, a nők a feltámadás első tanúi (Mk 16,1). A legkorábbi közösségekben olyan nőkről hallunk, akik aktívan részt vesznek a közösségépítésben: prófétanők (ApCsel 21,9; 1Kor 11,5), karitatív szolgálatban aktív nők (ApCsel 9,36), az apostolok munkatársai, akiknek fontos feladatuk van a közösségekben (ApCsel 16,14.40; 18,2.26; Róm 16,1.3.6.12). Mindenekelőtt a nőkre vonatkozó tanítási tilalom (1Tim 2,12) határozta meg a későbbi történelmet. Az egyháztörténelem azonban nagy női alakokat ismer, akik aktívan beavatkoztak az egyházi ügyekbe, és ma is jelentőséggel bírnak: Bingeni Szent Hildegard, Svéd Szent Brigitta, Sienai Szent Katalin, Jeanne d'Arc, ismertebb nevén Szent Johanna, csak néhány név a jelentős női alakok gazdag listájáról¹². Nem feledkezhetünk meg a múlt és korunk számos vértanújáról sem. Ők példái annak a hősiességnek és bátorságnak, amelyre a hitről tanúságot tevő nők képesek.

A nők a keresztség és a bérmálás által, valamint egyes esetekben külön megbízás alapján önként vagy javadalmazás ellenében aktívan közreműködhetnek az egyház számos területén: a katekézisben és a hitoktatásban, a karitatív tevékenységekben, a misszióban és az evangelizációban, az Ige ünneplésében, az imacsoportokban vagy a helyi közösségek vezetésében. Ezek nem másodlagos, hanem alapvető egyházi tevékenységek. Hozzájuk csatlakoznak a teológiai tanárok és kutatók, a jogi-közigazgatási szféra szakemberei (ügyvédek, bírák, jogtanácsosok, lelkipásztori tanácsadók, irodaigazgatók, gazdasági szakemberek). Mindezeket a feladatokat helyi, egyházmegyei, püspöki konferenciai, sőt egyetemes egyházi szinten is gond nélkül végezhetik nők. A Római Kúriának is jót tett, hogy a nők karizmájukat és szakmai képességeiket az eddigieknél jobban be tudják vinni. Továbbá a nők képviselhetik az egyházat

helyi, regionális, nemzeti és nemzetközi szinten a kultúra, az oktatás, a képzés, a politika és a tájékoztatás közsférájában.

Mivel férfiak és nők egyaránt hozzátartoztak az ősi keresztény közösségekhez, a nők is részt vehettek a jeruzsálemi zsinaton, amely valójában az apostolok vezetésével működő közösségek gyűlése volt (ApCsel 15). A nők részvétele a korai századokban missziós szempontból is rendkívül fontos volt, szemben a rivális misztériumvallásokkal. Az apostolok példáját követve, a zsinati struktúrák szükségcs megújulásában ez ma további okot kell adjon arra, hogy a nők megfelelő mértékben részt vegyenek a zsinatokon, a lelkipásztori tanácsokban és a bizottságokban.

Ami a papságot illeti, figyelembe kell venni egyebet is. Ti. hogy Krisztus, mint völegény jelenik meg reálszimbolikusan menyasszonyának, az Egyháznak. Ez pedig úgy a keleti, mint a nyugati egyházak egybehangzó hagyománya szerint a szexualításra utaló bibliai szimbolikában a férfiakra vonatkozik. Ennek a hagyománynak nem egyszerűen szociokulturális, hanem mindenekelőtt krisztológiai alapja van. Ezért Szent II. János Pál pápa 1994-ben az *Ordinatio sacerdotalis* című apostoli levelében egy töretlen hagyomány fényében kifejtette, hogy Jézus Krisztus példáját követve az Egyháznak semmiképpen sincs hatalma arra, hogy a papszentelést nőknek kiszolgáltassa, és ezért az Egyház minden tagjának tiszteletben kell tartania ezt a végleges döntést.

E döntés után felmerült a kérdés: a papságra mondottak vajon a diakonátusra is vonatkoznak? Kifejezett tanítóhivatali döntés még nem született. A nők diakonátusának kérdését ezért a bibliai és más kinyilatkoztatási tanúságtételek fényében kell megvitatni. Az elmúlt tíz év intenzív tanulmányozásának eredménye arra a következtetésre vezetett, hogy az ókorban, számos keleti egyházban és néhány esetben a nyugati egyházakban is létezett női diakonátus. Keleten bizonyos mértékben ma is megtalálható, míg Nyugaton gyorsan eltűnt. Ahol még létezett a diakónussá szentelés rítusa, ott az apátnők felszentelése vagy meghatározott szerzetesi feladatokra való felszentelés rítusa volt.

Arra a kérdésre, hogy ezeket a felszenteléseket szentségként értelmezték-e, történelmileg nem lehet választ adni, mert a szentségek és szentelmények közötti különbséget és a hét szentség számát csak a 12. században határozták meg. Az azonban egyértelmű, hogy a diakonisszák felszentelése különbözött a férfi diakónusokétól. A diakonisszák a felnöttek keresztelésében és a nők lelkipásztori gondozásában, a nők liturgikus szolgálatában segítettek, de a diakónusokkal ellentétben nem volt helyük az oltárnál. A diakonisszák tehát nem a diakónusok női megfelelői voltak, hanem egy sajátos, női szolgálatot láttak el.

Felmerülő kulcs-szavak, témák, kihívások és szolgálati területek (gondoljuk át ezeket a szempontokat, és ha van lehetőségünk, beszéljessünk róla párosban vagy kicsoportban):

- *Veszély vagy esély a nők egyházi szolgálata?*
- *Elnőiesedett Egyház. Te tudsz mit kezdeni ezzel a minősítéssel?*
- *Ferenc pápa elkötelezetten nevez ki nőket fontos szentszéki hivatalokba is. Miért lehet fontos ott az ő jelenlétük?*

1.4. *Mi a házasság?*

A Biblia tanítása szerint egy férfi és egy nő egész földi életére kötött szövetsége a szeretetben. Olyan szövetség, ami totális, tehát az élet minden területére kiterjed. Ez az egyetlen ilyen emberi kapcsolat, amelyik az élet minden területén megvalósul. Ez a totális közösség kizárólagos is, mert kizár minden olyan harmadik személyt, aki megbontaná ennek a közösségnek a teljességét. A többnejűség, a válás és minden egyéb torzulás már az Isten ellen fellázadt, az Istentől elszakadt embernek a tette, a bűn rontása.

Mi a célja a házasságnak? A Teremtés könyvének 2. fejezete négy célt sorol fel. Az a célja, hogy az ember ne legyen egyedül, hogy legyen olyan segítőtársa, akire mindig számíthat, hogy vele átéljék a teljes testi és lelki közösség örömét, és hogy utódokat hozzanak létre és neveljenek fel. Ez a négy együtt kell, hogy megvalósuljon a házasságban. Ha ebből egy szempont nem valósul meg egy emberi kapcsolatban, az a szó bibliai értelmében még nem házasság (Ter 2,18.24, 1,28).

A házasság eredetére nézve azt mondja a Biblia, hogy Isten alkotta, "találta ki". Ezért mindenestől jó. Azt olvassuk a Teremtés könyvének 1. fejezete végén, hogy Isten, miután megteremtette a világot, még egyszer végigszemléli és megállapítja: Íme, minden igen jó. Éppen ezért a házasság nem helyettesíthető, pótolható semmi mással. A házasságnak nincs alternatívája.

Felmerülő kulcs-szavak, témák, kihívások és szolgálati területek (gondoljuk át ezeket a szempontokat, és ha van lehetőségünk, beszéljünk róla párosban vagy kicscsoportban):

- *Biztos, hogy tej, minden fehér folyadék, csak azért, mert pohárban van? Biztos, hogy házasságnak lehet nevezni, ha már két ember szereti egymást?*
- *Régen hajóval, szekérrel, ma már repülővel... régen házasság, ma már...? Létezik modern házasság?*
- *Melyik kifejezés helyesebb: Isten-rendelte házasság? Fredeti házasság? Bibliai házasság?*

1.5. *Házasság létrejöttének fázisai: elhagyni, ragaszkodni, eggyé válni.*

Elhagyja.

Szószerinti értelemben azt jelenti: „otthagyni, eltávozik tőle, visszautasítja”. (Isten az ő népét: Bírák 6,13. A nép Istent: Jer 15,6). Az ember legszorosabb kapcsolata a házasság előtt szüleihez kötődik. Ezt a kapcsolatot az engedelmes szeretet jellemzi. Az „elhagyás” azt követeli, hogy odaadásunk, hűségünk központját az Úr akarata szerint áttegyük szüleinkről házastársunkra. (Vö. Kivonulás könyve 20, 12: „Tiszteld apádat és anyádat, hogy hosszú ideig élhess a földön”. Példabeszédek könyve 6, 20: „Őrizd meg, fiam, apád parancsát, és ne hagyd el anyád tanítását”.)

Összefoglalva: a férfi és nő házassági kapcsolatának külön identitása, autonómiája és szentsége van. A szülők tisztelete Isteni parancs marad, de Isten azt kéri, hogy házasságod építését, ápolását tedd első helyre lényeg szerint, olykor időrendben. A köldökzsinórt újra és újra el kell vágni.

Felmerülő kulcs-szavak, témák, kihívások és szolgálati területek (gondoljuk át ezeket a szempontokat, és ha van lehetőségünk, beszéljünk róla párosban vagy kicscsoportban):

- *Szülőkről való leválás. - Szülők elengedése és felnőtte vált gyermekeink elengedése.*
- *Idős, esetleg beteg, rokkant szülőkről való gondoskodás szokásai, megoldásai.*
- *Félelem attól, hogy megbántjuk őket a túlzott autonóm házastársi kapcsolatunkkal: megfelelési kényszer.*
- *A szülőkkel való együttlakás a házasság első periódusában.*

Ragaszkodik

A héber *dabaq* azt jelenti: „belekapaszkodik, közelében marad”. Két dolog egymáshoz tapadását jelenti. (Szószzerinti és átvitt értelemben még: Teremtés 34,3. 2Sám 23, 10. Jób 19, 20. Zsolt 137,6: a nyelvem tapadjon nyemhez). Bár odafordul felé, odaszánja önmagát, foglalkozik vele, mégis érdek nélkül. Két személy egymás jelenlétében marad. Azt jelenti tehát, nem erőltet rá semmit, nem manipulálja saját akarata és célja szerint, nem megváltoztatni akarja. Elfogadáson alapuló szemlélődő alapmagatartással közelít feléje a kommunikáció által. Tudomásul veszi értelmével és szívével a másik szükségleteit, igényeit. Ilyen értelemben házasság lenni annyi, mint Isten szerető eszközének lenni házastársunk szükségleteinek betöltésére.

Összefoglalva: A ragaszkodás bibliai értelme a lelki egység kialakítása. A lelki egység a férj-feleség egymás iránti viszonyulása, ami arra irányul, hogy kölcsönösen elkötelezzék magukat egymás személyes szükségleteinek szolgálatára. Ezt nevezzük házastársi hűségnek.

Felmerülő kulcs-szavak, témák, kihívások és szolgálati területek (gondoljuk át ezeket a szempontokat, és ha van lehetőségünk, beszéljünk róla párosban vagy kicscsoportban):

- *A túlzott ragaszkodás torzult formái. - Érzelmi zsarolás.*
- *A ragaszkodó kapcsolathoz két módszerrel lehet viszonyulni: szolgálattal és manipulációval. -*

A kettő egy testté lesz

A házasság célja: a férfi és nő szellemi, lelki, testi egysége - a két személy egysége („*communio personarum*”, *Gaudium et Spes*, N.48.). Mindenki teljes mértékben önmaga marad, mégis mindez csak úgy lehetséges, hogy társának segítő jelenléte által válik igazán önmagává az én és te folyamatos kölcsönhatásában. Istenben egység születik.

A házasság alapképlete a Ter 2,24 alapján: nem a függő szimbiózis ($1+0=1$), nem is a konfrontatív autonómia ($0,5+0,5=1$), hanem a szinergikus együttműködés, önmeghaladás. Ahol mélyen egyesül két ember, ott megjelenik egy természetfeletti minőség, egy „harmadik”, így $1 + 1 = 3$.

A házastársi szeretet kifejezése az intim kapcsolaton keresztül: „tisztességes és szeplőtelen” (Zsid 13,4). Tehát nem az „ember alacsonyabb rendű ösztöneinek”, „bűnös természetének megnyilvánulása”, hanem a szent szeretet kifejezése.

A házastársi intim egység építésének lépései (1Kor 7): a szükséglet (parancsot kaptunk, hogy töltsük be házastársunk szükségleteit), a hatalom („nincs jogunk” saját testünk felett), a szokás (rendszeres együttlét) alapelvei.

Felmerülő kulcs-szavak, témák, kihívások és szolgálati területek (gondoljuk át ezeket a szempontokat, és ha van lehetőségünk, beszéljünk róla párosban vagy kiscsoportban):

- *A kommunió feltétele a sikeres, szerető kommunikáció.*
- *A szexualitás jóságának, tisztaságának, rendjének és helyének, esetleg idejének bemutatása.*
- *Szexualitás és házasság szétválaszthatatlan kapcsolódása.*

2. Házasság és család a Katolikus Egyház Katekizmusában

A Katekizmus fontos és állandó kézikönyv számunkra. Hitünk alapfogalmait tisztázza és írja le. Noha teológiai igényességgel készült, minden érdeklődő számára elérhető a szövegezése, üzenete. Érdemes cikkelyenként, közösségben olvasni. Kisebb részt felolvasni, majd közösségben, lépésről lépésre átbeszélni. Szabad kritikusan közeledni és értelmes kérdéseket feltenni. Ilyenkor az Egyház hivatalos képviselője, ez lehet egy szakavatott teológus vagy gyakorló lelkipásztor egyaránt segíthet elmélyülni a tanításban. Jó tudni, hogy a világhálón is elérhető a teljes szöveg.

A házasságról szóló rész az 1601-1666 paragrafusokba van foglalva. Hat fejezete van, római számmal jelölve. Hogy legyen egy általános képünk, hogy mikről olvashatunk, kiragadunk néhány, talán a legfontosabb címet, kulcs-szavakat: *Házasság Isten tervében – Házasság a teremtés rendjében – Házasság a bűn uralma alatt – Házasság az Úrban – Házasság és szüzesség – Házasságkötés szertartása – Házassági beleegyezés – Vegyesházasságok és valláskülönbség – Házasság szentségének kegyelme – Házasság egysége és felbonthatatlansága - Házastársi szeretet hűsége – Termékenységre nyitott lelkület – Családegyszív.*

Feladat: olvassuk el közösen az utolsó 8 paragrafust. Ez a Házasság szentségére vonatkozó tételes *Összefoglalás* a Katekizmusban. Ezt a részt így ismerhetjük meg, sajátíthatjuk el eredményesen:

- Alkossunk max. 6-8 fős kiscsoportokat. A közös munkára szánt időkeret legyen 30 perc.
- Osszuk szét paragrafusonként az alábbi Összefoglalást. Olvassuk el a szöveget lassan, érthetően – kétszer. Fontos, hogy az értelem és a szív is rá tudjon hangolódni a szövegre.
- Osszuk meg egymással: *Mit hallottam? Mi volt kevésbé érthető? Ha van ilyen, jegyezzük fel, hogy később tudjuk ezt tisztázni, a megértését elősegíteni. Milyen Isteni igazságot vagy Egyházi tanítást összegez a most hallott rész? Hol van kapcsolódás a hallott szöveg és saját, személyes életem között?*
- Plénumban írjuk fel a beszélgetésekből származó fontos kulcsszavakat.

1659 Szent Pál mondja: "Férjek, szeressétek feleségeket, miként Krisztus is szerette az Egyházat (...). Nagy titok ez, én Krisztusra és az Egyházra vonatkoztatom!" (Ef 5,25.32)

1660 A házassági szövetséget, mellyel egy férfi és egy nő az élet és a szeretet bensőséges közösségét alkotja egymással, a Teremtő alapította és saját törvényekkel látta el. Természete szerint a házastársak javára és a gyermek nemzésére és nevelésére van rendelve. A megkereszteltek között az Úr Krisztus szentség rangjára emelte.

1661 A házasság szentsége Krisztus és az Egyház egységét jelzi. A házastársaknak kegyelmet hoz arra, hogy azzal a szeretettel szeressék egymást, amellyel Krisztus szerette Egyházát; így a szentségi kegyelem tökéletesíti a házastársak emberi szeretetét, megerősíti fölbonthatatlan egységüket és megszenteli őket az örök életre vezető úton.

1662 A házasság a felek megegyezésén alapul, azaz azon az akaraton, hogy kölcsönösen és véglegesen ajándékozzák önmagukat a hűséges és termékeny szeretet szövetségének életére.

1663 Mivel a házasság a feleket az Egyházban nyilvános életállapotba helyezi, kiszolgáltatásának nyilvánosnak kell lennie, liturgikus cselekményen belül pap (vagy az Egyház minősített tanúja), tanúk és a hívők közösségének színe előtt.

1664 Az egység, a fölbonthatatlanság és a termékenységre nyitott lelkiület lényegében tartozik hozzá a házassághoz. A poligámia ellentmond a házasság egységének; a válás szétválasztja azt, amit Isten összekötött; a termékenység elutasítása elválasztja a házasságot annak "legdrágább ajándékától", a gyermektől.

1665 Az elváltak új házassága a törvényes házastárs életében áthágja Isten tervét és törvényét, melyeket Krisztus tanított. Az Egyháztól nem szakadtak el, de szentáldozáshoz nem járulhatnak. Keresztény életüket főként úgy élhetik, hogy gyermekeiket hitben nevelik.

1666 A keresztény otthon az a hely, ahol a gyermekek az első hithirdetést kapják. Ezért a családi otthont joggal nevezi "családi egyháznak", a kegyelem és imádság közösségének, az emberi erények és a keresztény szeretet iskolájának.

3. Házasság és család az Egyház dokumentumaiban

3.1. Egyházi megközelítésben

Amit Isten egybekötött...

„A házassági szövetséget, amelyben a férfi és a nő az egész élet olyan közösségét hozza létre egymással, amely természeténél fogva a házaspár javára, gyermekek nemzésére és nevelésére irányul, Krisztus Urunk a megkereszteltek között a szentség rangjára emelte.

Ezért megkereszteltek között nem állhat fenn érvényes házassági szerződés anélkül, hogy ugyanakkor ne lenne szentség is.” (1055. k.)

Ez az egyetlen szentség, mely mint férfi és nő közötti szerződés és szövetség az emberiség hosszú történelme során szinte mindig is létezett, majdnem minden kultúrkörben. Ezért erről a szentségről nem azt mondjuk, hogy „Krisztus alapította”, hanem azt, hogy „a szentség rangjára emelte”

Az 1055. k. gyakorlatilag összefoglalása a házasságról szóló tanításnak, melyben három tételt különböztethetünk meg:

1. A házasság egy szövetségekötés (szerződés), ez a létesítő oka és létesülésének pillanata
2. amellyel egy férfi és egy nő egymás között az egész élet olyan közösséget hozza létre, mely természeténél fogva a felek javára, gyermekek nemzésére és nevelésre irányul.
3. amit az Úrjézus szentségi méltóságra emelt, ezért két megkeresztelt között nem létezhet úgy házassági szerződés, hogy az egyúttal ne lenne szentség is.

(1) Tehát a házasság egy szövetség, amelynek példaképei az Isten és népe közötti szövetség, valamint Jézus és az egyház közötti kapcsolat. A szövetség Isten és a népe között jött létre; a házasságban két ember köt szövetséget. Isten és a népe szövetsége megmutatja, hogy milyennek kell lennie az emberek közötti szövetségnek. A házasságot Isten két szövetségének fényében kell szemlélni: a) az egyik az ő hűség-ígérete, ami sohasem törik meg (vö. Jer. 31, 31-34); b) az ő szeretete, amelyben sohasem szűnik meg adni az ő teremő, de megbocsátó és kiengesztelő szeretetét (Mal. 2, 14).

(2) Szent Ágoston a „*De Genesi ad Litteram*” című művében a házasság három javáról beszél: a gyerek java, a hit java és a szentség java.

- a. - *bonum prolis* (a gyermek java) az intim szexuális kapcsolat joga, mely nyitott a termékenységre. Jelenti ugyancsak a felelős szülőt, nemcsak a nemzéssel kapcsolatban, hanem a gyermekek felnevelésével is. A *bonum prolis* – kizárólag csak a gyermekek nemzését és fogadását jelentette. Ma nemcsak arról a képességről beszélünk, hogy gyereket tudnak a világra hozni a házaspár, hanem a szülővé válás képességéről is, amely a gyermek nevelését is magába foglalja.
- b. - *bonum fidei* (a hűség java, vagyis a házasság egysége) a házastársi szeretet java különösen a kizárólagos egységre hívja fel a figyelmet: a szeretni és szeretve lenni, mint „egyetlen” lehetősége. A *bonum fidei* – úgy volt bemutatva, hogy a házaspár nem követnek el házasságtörést. Ma sokkal pozitívabb megközelítést használunk, úgy szeretni a másikat, mint az egyetlent.
- c. - *bonum sacramenti* (a szentség java) az a keresztény szeretet, ami jelzi és abból az egységből és gyümölcsöző szeretetből származik, ami Krisztus és egyháza között van. A hűséghez kapcsolódik a házasság felbonthatatlansága is, vagyis az, hogy a házasság életfogytig tart. A *bonum sacramenti* – felbonthatatlanság, úgy volt bemutatva, hogy nincs válás. Ma egy pozitív megközelítés, használunk, egy életre szóló közösség.
- d. - a negyedik *bonum*-ot, a *bonum coniugum*-ot a II. vatikáni zsinat vezette be. A *bonum coniugum* új fogalom a Kódexben, és új semmisségi cím ennek a *bonum*-nak a kizárása. A II. vatikáni zsinat több dokumentuma is használja ezt a kifejezést. „...a férj és a feleség személyük és tevékenységük

bensőséges kapcsolatában egymás kölcsönös segítésére és szolgálatára vannak, egységüket átélik, és egyre szilárdabban érzik magukénak... ..teljesítvén házastársi és családi kötelességeiket ... így halad előre egyéni tökéletesedésük és kölcsönös megszentelődésük.” (GS. 48.) A *bonum coniugum* a házasság perszonális célját akarja kiemelni.

(3) A II. vatikáni zsinat dokumentumai közül különösen kettő (LG.; GS.) foglalkozik a házasság szentségével. A *Gaudium et Spes* tanításának lényegét a házasság szentségéről öt pontban lehet röviden összefoglalni: 1. A házasság szentségének személyesebb szemlélete a jogival szemben; 2. A házastársak együttlétét, házasságát útnak kell tekinteni, amelyet Krisztussal járnak; 3. El kell ismerni a házasság és a házastársi szeretet sok dimenzióját; 4. A házasság sokkal inkább szövetség mintsem csak szerződés; 5. A házasság szentségének történelem fölötti értékeit, az örök isteni életet a történelemben kell megélni.

Milyen módon szentség a házasság? Azáltal a cselekmény által szentség, mellyel egy férfi és a nő férj és feleség lesznek, vagyis a házasságot létesítő cselekedeten keresztül a hatékonyan kinyilvánított beleegyezés által. A házasság szentségi volta a létesítő pillanatban áll, vagyis a beleegyezésben. Ez azt jelenti, hogy a törvényhozó szentesíti a szerződés és a szentség közötti ontológiai azonosságot, annak ellenére, hogy fennáll közöttük a formális különbözőség. Aki tehát kiszolgáltatja a szerződést, kiszolgáltatja a szentséget is.

Arisztotelész szerint az igazi, a tökéletes barátság azoknak az embereknek a barátsága, akik jók, akik egyformán erényesek, akik egymás javát akarják és egymást támogatják. Egy barátság akkor lesz tartós, ha két barát szerelmes lesz – nem annyira egymásba, hanem együtt lesznek szerelmesek egy transzcendens harmadikba: valamilyen jóba, ami felette áll a kettejük kapcsolatának. Gondoljunk két baráttra, akik együtt és egyformán szeretik a hazájukat, együtt és egyformán szeretik az igazságot, együtt és egyformán szeretik a szépet. Ezek a barátok kimozdulnak barátságuk egoizmusából. Arisztotelész szerint úgy alakul a barátságuk, hogy valami transzcendens jó kihúzza őket saját magukból, saját egójukból. A paradoxon az, hogy csak az ilyen barátság lesz tartós barátság! Ha a barátok csak egymást szeretik, ha a szerelmesek csak egymásba szerelmesek, idővel a kapcsolat elértéktelenedik.

Amikor egy férfi és egy nő a templomban, Isten színe előtt akar házasságot kötni, nem tesznek mást, mint megvallják, hogy mindketten szerelmesek Istenbe és hisznek abban, hogy Isten az Ő céljainak megvalósítása érdekében hozta össze őket. Házasságkötéskor nemcsak azt ünneplik a felek, hogy ők ketten találkoztak, hogy szerelmesek lettek egymásba, ennél valami sokkal titokzatosabbról és érdekesebből van itt szó. Valójában azt vallja meg a férfi és a nő, hogy mindketten tudják és hiszik: Isten – a Maga tervei megvalósítása érdekében – összehozta őket, hogy egymás mellett eljussanak az üdvösségre, és hogy Vele együtt közösen megvalósítsák azt a küldetést, amelyet kaptak.

Amikor így gondolkodnak a házasulandók, akkor készek arra, hogy az oltár előtt, az egyház hivatalos tanúja előtt kössenek házasságot. Így kimondhatják: „Uram, a te színed előtt házasságot akarunk kötni.”; „Uram, a te színed előtt, a te jelenlétedben akarjuk élni a házasságunkat”. Ez azt jelenti, hogy szerelmesek lettek a transzcendens harmadikba. A házassághoz három személy kell. Nemcsak menyasszony és vőlegény, ebben a szeretetkapcsolatban egy harmadiknak is jelen kell lennie. A házastársaknak együtt kell

szerelmesnek lenniük Istenbe. Akkor kellene, lehetne templomban kötni a házasságot, amikor a házasulandó felek úgy gondolkodnak, hogy erre a szövetségre, amelyet most kötnek, hogy Isten hozta őket össze, hogy általuk terve megvalósuljon. A fiatalok találkozása nem a véletlen műve, hanem az isteni gondviselésé, akik szövetkeznek velük terveinek megvalósítására. Ha a jegyesek így látják a házasságukat, akkor ezt már meg lehet ünnepelni a templomban!

Felkészülés a házasságra, az ún. Jegyeskurzus

Egyre inkább szükségessé válik, hogy azonosítsuk és megválaszoljuk a házassággal kapcsolatos problémákat, amelyekkel az Egyházon belül manapság találkozunk. Át kell beszélnünk az ötleteket és elképzeléseket és ki kell alakítanunk programokat, amelyekről úgy gondoljuk, hogy megoldást nyújthatnak legalább is néhány időszerű problémához. Még fontosabb lesz azonban, hogy azonosítsuk azokat a személyeket, akik kidolgozzák, alkalmazzák és szorgalmazzák a katekétikai útmutatásokat a házasságra vonatkozóan.

A házassági felkészítő célja világosan meg van fogalmazva az 1063. k.-ban. „a lelkipásztorok kötelesek gondoskodni arról, hogy a saját egyházi közösségük segítséget nyújtson a krisztushívőknek a házasság állapot keresztény szellemben való megőrzésére és tökéletesítésére”. Mit is jelent ez pontosan? Ha a házasság állapotban levőket segíteni kell ahhoz, hogy ebben az állapotukban tökéletesedjenek, akkor úgy kell tekintenünk rá, mint egy dinamikus valóságra. A házassági felkészítőt tágabb értelemben kell szemléljük és soha nem tekinthető úgy, mint egy egyszerű rövid felkészítő, leredukálva a házasság néhány aspektusára, amelyek annak törvényességével és érvényességével foglalkozik. Mindezeket a házassági felkészítőnek magába kell foglalnia, de ennél többnek kell lennie, mert két keresztény ember hivatásáról van szó, akik a házasságukban szentelődnek meg, válnak szentté.

„Amit házassági felkészítőnek neveznek, magába foglal egy szélesebb körű, a családi életre való felkészítőt, amelyet az értékek teljességében kell át gondolni. A valóságban a felkészítésnek egy nevelésnek kell lennie az élet tiszteletben tartására és védelmezésére a családi szentélyben. Az emberi élet valóságos és saját kultúrájává kell váljon annak minden megnyilvánulásában és szakaszában mindazokban az emberekben, akik az élet oldalán állnak és azért tesznek valamit.” (A Családok Pápai Tanácsa, 1966, *Preparatio*, 10.)

„Az Egyház sürgetőbb feladatának tekinti mint valaha, hogy mindenkinek hirdesse Isten tervét a házasságról és a családról; és védelmezze e terv eredeti gazdagságát; - a történelem jelen korszakában, amikor a családra sok olyan erő támad, amelyek megsemmisíteni vagy legalább eltorzítani akarják azt.” (*Familiaris consortio*, 3.)

„A házasság közvetlen előkészítésének különböző formái vannak, és minden helyi egyház maga határozza meg, hogy melyikkel tud jobban gondoskodni a megfelelő képzésről, úgy, hogy ugyanakkor nem távolítja el a fiatalokat a szentségtől. Nem az egész katekizmus átadásáról, nem is a túl sok téma általi elítélésről van szó. ...A mennyiségnél fontosabb a minőség, és a *kerigma* megújított hirdetésével együtt

elsőbbeséget kell adni azoknak a témáknak, amelyeknek vonzó és őszinte átadása segíti őket, hogy „nagylelkűen és bőkezűen” kötelezzék el magukat egy egész életre.”(Ferenc pápa – *Amoris Laetitia*, 210.)

A Gyulafehérvári Főegyházmege Zsinati könyve (2000) több javaslatot is tesz a házasságra való felkészüléssel kapcsolatosan. „A pápai buzdítással egybevégeően főegyházmegei tapasztalatunk azt mutatja, hogy a papoknak és a világi lelkipásztori munkatársaknak külön képzésben kell részesülniük, hogy megfellelő családsegítő munkát tudjanak végezni. (Kericsztény család, javaslatok, 1.)

„Mivel a leghatékonyabb előkészítő a jó szülői példa, felelősségtudatunk pedig hiányos, szorgalmazni kell a plébániai szülői értekezletek szervezését, ahol a szülők maguk segítséget kaphatnak és adhatnak egymásnak a példás családi életre.” (Javaslatok, 2.)

„Javasoljuk nyomtatott és audio-vizuális segédanyagok készítését és igénybevételeét. Ezek a főegyházmege közösségei számára útmutatást adnak a tekintetben, hogy mit és hogyan kell bemutatni a különböző életkorokban szülőknek, pedagógusoknak, lelkészeknek a szexualitásról, a házasságról, a családról, a házasságra való felkészülésről.” (Javaslatok, 3.)

Az egyházközség nyújtson segítséget olyan vonzó ifjúsági közösség működtetéséhez, ahol a szülői környezetből fokozatosan kikerülő ifjú a hozzá hasonló gondolkodásúakkal ismerkedhet, szórakozhat.” (Javaslatok, 4.)

Átmenetileg a jegyeskurzusok kötelezővé tételéig a főegyházmegei tapasztalat szerint a jegyesoktatás legalább három találkozóából álljon, ami ne csak elméleti hittanóra, hanem tényleges lelki és gyakorlati előkészítés legyen.” (Javaslatok, 5.)

„A jegyeskurzusok és a jegyesoktatások szerves folytatásaként tanácsos kialakítani az újházások csoportját, ahová sikeres házaspárokat is hívjunk meg, hogy a fiatalok gondjaikban kortárs segítőtársakra találjanak. (Külön figyelmet fordítani az új vegeyesházasságokra, ahol a gyermekek keresztelésének kérdése konfliktus-forrás lehet.)” (Javaslatok 8.)

Egyházközségként tanácsos család-csoportokat is alakítani, ahol a családok kölcsönösen segítséget nyújthatnak egymásnak.” (Javaslatok 9.)

„A főegyházmegeében szervezzék meg a jegyeskurzusokat.” (Keresztény család, Rendelkezesek, 38.)

„A jegyesképzés legyen legalább főesperesi kerületenként szervezett (minden érdeklődő fiatal számára nyitott) képzési forma, amely 8-10 találkozóából áll, és amely lélektani, orvosbiológiai, teológiai, gyermeknevelési, családjogi, stb. ismereteket és módszereket ad át.” (Rendelkezesek, 39.)

„A lelkipásztorok ismertessék a házasság egyházi orvoslásának módjait, az egyházmegei bíróság létét és hatáskörét. Ne maradjanak a házasság szentségének és más szentségek kegyelmének lehetősége nélkül azok a példás családi életet élő hívek, akiknek a házasságát rendezni lehet.” (Rendelkezesek, 47.)

Mindezen Rendelkezesek és Javaslatok megvalósulásának szándéka került újra a figyelem középpontjába 2023-ban, amikor a jegyesvizsgálati adatlapok megújításakor a Főegyházmege elkötelezte magát a jegyeskurzus általánossá tétele mellett.

3.2. *A Familiaris consortio a családpasztorációról*

Aki bármely családpasztorációs szakterületen munkálkodni szeretne, meg kell ismernie a *Familiaris consortio* (latinul: 'családi közösség') nagyszerű egyházi dokumentumot, amely Szt. II. János Pál pápa apostoli buzdítása a családról. 1981. november 22-én adták ki.

Feladat: Tetszőleges kiválasztva itt találunk néhány részletet. Olvassuk el és adjunk egymásnak visszajelzést arról, hogy mit tanulhatunk ebből? (Csoportban dolgozhatunk a 2. pontban a Katekizmus feldolgozáshoz megadott módszerrel is.)

N.65. „Minden erőnkkel azon kell lennünk, hogy a család lelkipásztori gondozása erősödjön és fejlődjön, s valóban előnyt élvezzen, mert bizonyosak vagyunk abban, hogy a jövő evangelizációja a családi egyháztól függ”.

N.66. Napjainkban különösen szükséges, hogy a fiatalokat fölkészítsük a házassági és családi életre... A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy azok a fiatalok, akiket a családi életre fölkészítettek, általában jobban boldogulnak, mint a többiek... Ezért az Egyháznak jobb és bőségesebb házassági előkészítésről kell gondoskodnia, hogy amennyire lehetséges, elhárítsa azokat a nehézségeket, amelyek sok házaspárt terhelnek, s hogy egyre nagyobb számban jöhessenek létre boldog házasságok. A házassági előkészítésnek folyamatosnak és fokozatosnak kell lennie. Három alapvető szakaszban kell történnie: távoli, közelebbi és közvetlen”.

N.73. A családpasztoráció legfőbb gondozója és irányítója az egyházmegyében a püspök. Mint atyának és pásztornak különleges módon kell törődnie a lelkipásztori szolgálattal e területével, amely kétségtelenül minden egyebet megelőz. Törődést, időt, munkatársakat, anyagiakat kell rááldoznia; elsősorban azonban neki magának kell a családok és mindazok mellett állnia, akik az egyházmegyében a családi pasztorációval foglalkoznak. Viselje szívén, hogy egyházmegyéje egyre inkább igazi egyházmegyei családdá alakuljon”.

N.73. A Püspökök elsőrangú munkatársai a papok, akiknek feladata az Egyház házasságot és családot támogató szolgálatának elsődleges része... Feladatuk nem korlátozódik csupán az erkölcsi és liturgikus kérdésekre, hanem a személyes és társadalmi problémákat is magában foglalja. A család mellett kell állniuk a nehézségek és félelmek idején azáltal, hogy közösséget vállalnak tagjaival és támogatják őket, hogy életüket az Evangélium világosságában lássák. A papoknak és diakónusoknak, akik a maga idejében megfelelő képzést kaptak feladatukhoz, a családokkal mindig úgy kell viselkedniük, mint atyáknak, testvéreknek, pásztoroknak és tanítóknak. A kegyelem eszközeivel segítsék és az igazsággal világosítsák meg a családokat.

N.77. A Jó Pásztor példája készségesebb, okosabb és bölcsőbb lelkipásztori gondoskodást sürget az olyan családok iránt, amelyek – többnyire akaratuk ellenére vagy különféle nyomasztó körülmények hatására – nehéz körülmények között élnek.

N.83. Az elvált házastársnak, főleg az ártatlannak sorsa a magány és egyéb nehézségek lesznek. Ilyenkor az egyházi közösségnek nagyobb támaszt kell nyújtania, mint máskor: ki kell fejeznie megbecsülését és

együttérzését, hogy a lelki közösség megbízható támogatása által az ilyen házastárs a különböző nehézségek ellenére is meg tudja őrizni a hűségét... Aki elvált, de mivel tudja, hogy a házassági kötelék felbonthatatlan, nem keres újabb kapcsolatot, hanem arra törekszik, hogy eleget tegyen családi kötelezettségeinek és a keresztény élet elvárásainak. Hűségének és keresztény állhatatosságának példája különleges erejű tanúságtétel lesz a világ és az Egyház előtt, ezért az Egyháztól fokozottan igényli a szeretetet és a szükséges támogatást, s ilyenkor a szentségek vételének nincs akadálya.

N.84. Az Egyház megerősíti a Szentírásra támaszkodó hagyományát, mely szerint a válás után újra megházasodott híveket nem engedi szentáldozáshoz járulni. Ugyanis ők maguk akadályozzák meg, hogy szentáldozásban részesülhessenek, mert állapotuk és életkörülményeik objektíven ellentmondanak annak a Krisztus és Egyháza közötti szeretetnek, amelyet az Eucharisztia jelez és megvalósít... A bűnbánat szentségében való kiengesztelődés – amely utat nyit az Eucharisziához – csak azoknak engedhető meg, akik bánkódván amiatt, hogy megsértették Krisztus hűségének és Szövetségének jelét (a felbonthatatlan házasságot) őszintén késznek mutatkoznak arra, hogy a továbbiakban olyan életet élnek, amely már nem ellenkezik a házasság felbonthatatlanságával.

3.3. *Az Amoris laetitia a családpsztorációról*

Az *Amoris laetitia* (latin: A szeretet öröme) Ferenc pápa püspöki szinódus utáni apostoli buzdítása és a családok lelkipozásával foglalkozik. 2016. március 19-én kelt.

N.200. Az Egyház alázatos megértéssel akar közeledni a családokhoz, és az a kívánsága, hogy „minden egyes családot kíséren, hogy felfedezze a legjobb módot az útján adódó nehézségek legyőzésére”.^[227] Nem elegendő a nagy lelkipásztori tervekbe beleszőni valamiféle általános törődést a családokkal. Hogy a családok a lelkipásztorok egyre aktívabb alanyai lehessenek, „a család belseje felé irányuló evangelizáló és kateketikai erőfeszítésre” van szükség,^[228] amely a családot ebbe az irányba tereli”.

N. 290. „A család a lelkipásztori tevékenység alanya az evangélium kifejezett hirdetésén, valamint a sokféle tanúságtételi forma örökségén keresztül... A *kérügmének* minden család szívében visszhangoznia kell, minden esetben, akár alkalmas, akár alkalmatlan, hogy megvilágítsa az utat. A családjainkban átélte tapasztalatok alapján valamennyiünknek tudnunk kell kimondani: „hittünk a szeretetben, amellyel Isten van irántunk” (1Jn 4,16). Csak ebből a tapasztalatból kiindulva érheti el a családpsztoráció, hogy a családok egyszerre legyenek család-egyház és evangelizáló kovász a társadalomban”.

Irodalomjegyzék:

A KATOLIKUS EGYHÁZ KATEKIZMUSA, Szent István Társulat, 2020; Online elérhető itt: <https://katolikus.hu/cikk/a-katolikus-egyhaz-katekizmusa>

AMORIS LAETITIA – Ferenc pápa A családban megélt szeretetről kezdetű apostoli buzdítása, Szent István Társulat, 2016; Letölthető innen: https://katolikus.hu/media/ferenc_papa_amoris_laetitia_2016.pdf

AZ EGYHÁZI TÖRVÉNYKÖNYV A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal, szerkesztette, fordította és a magyarázatokat írta Erdő Péter, Budapest 2001;

Drd. Bakó László: A FÉRFI ÉS A NŐ KÖZREMŰKÖDÉSÉNEK ANTROPOLÓGIAI ÉS EKKLEZIOLÓGIAI DIMENZIÓI AZ EGYHÁZBAN Pontificia Università Gregoriana, Facoltà di Diritto Canonico (Roma), BBTE, Római Katolikus Teológiai Kar, Pasztorálteológiai Intézet (Kolozsvár-Gyulafchérvár)

Dr. Erdő Péter: EGYHÁZJOG, Szent István Társulat, Budapest

FAMILIARIS CONSORTIO – A családi közösség; II. János Pál pápa apostoli buzdítása a keresztény család feladatairól a mai világban, Szent István Társulat, 1982; Letölthető innen: http://szit.ppek.hu/konyv/ii_janos_pal_familiaris_consortio/?n=571

Kuminetz Géza: KATOLIKUS HÁZASSÁGJOG (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae II/1), Budapest 2002.

Dr. Lukács Róbert: AMIT ISTEN EGYBEKÖTÖTT Gyulafehérvár, 2023

ZSINATI KÖNYV – Gyulafehérvári Főegyházmegye, 2001.

Tartalomjegyzék

| | |
|--|----|
| Drd. BAKÓ LÁSZLÓ, Dr. LUKÁCS RÓBERT, SZÉNÉGETŐ ISTVÁN: BIBLIKUS ÉS TEOLÓGIAI ALAPFOGALMAK A CSALÁDPASZTORÁCIÓBAN | 1 |
| 1. Házasság és család a Szentírásban | 3 |
| 1.1. A nagy misztérium | 3 |
| 1.2. Férfi és nő együttműködése..... | 5 |
| 1.3. Férfi és nő viszonyának egyháztani dimenziója | 7 |
| 1.4. Mi a házasság? | 9 |
| 1.5. Házasság létrejöttének fázisai: elhagyni, ragaszkodni, eggyé válni. | 9 |
| Elhagyja..... | 9 |
| Ragaszkodik | 10 |
| A kettő egy testté lesz..... | 10 |
| 2. Házasság és család a Katolikus Egyház Katekizmusában | 11 |
| 3. Házasság és család az Egyház dokumentumaiban | 12 |
| 3.1. Egyházi jogi megközelítésben | 12 |

| | |
|--|----|
| Amit Isten egybekötött..... | 12 |
| Felkészülés a házasságra, az ún. Jegyeskurzus..... | 15 |
| 3.2. A Familiaris consortio a családpsztorációról..... | 17 |
| 3.3. Az Amoris letitia a családpsztorációról..... | 18 |
| Irodalomjegyzék:..... | 18 |

Mellékletek:

1. Családpasztorációs hitvallás
2. A keresztény felekezetek közös hitvallása emberről, házasságról és családról
3. Szentmise könyörgések a családpsztorációért
4. A Gyulafehérvári Főegyházmegye családpsztorációs szakterületei

MELLÉKLET 1: CSALÁDPASZTORÁCIÓS HITVALLÁS

1. Hisszük, hogy a házasságot Isten teremtette és emelte Krisztus által a szentség méltóságára a megkeresztelteknek. A házasság természeténél fogva kötelék egy férfi és egy nő között, melyet szabadon vállalnak, ami hűséges, megbonthatatlan és nyitott az életre.

2. Hisszük, hogy a szexuális együttlét jellegénél fogva teremtő és összekötő, és kizárólag a házasoknak van fenntartva.

3. Hisszük, hogy a szexuális együttléttel történő visszaélés radikálisan káros a testre, a lélekre és a civilizációra. Éppen ezért hisszük, hogy meg kell őriznünk a tisztaságot a szem felügyeletével és mértéktartással a ruházkozásban és viselkedésben.

4. Hisszük, hogy a gyermekeknek joguk van a fogantatásra a férj és a feleség szerető egyesülésében.

5. Hisszük, hogy a szülőknek, az élet ajándékánál és a gyermekeik iránti szereteténél fogva abszolút elsődleges joguk és nem feladható kötelességük nevelni és megvédeni őket.

6. Hisszük, hogy az emberi életet védeni kell a fogantatás pillanatától kezdve egészen a természetes haláláig.

7. Mivel a boldogság, a szabadság, az üdvösség és gyermekeinkkel együtt családjaink léte ezen istenadta igazságoktól függ, tisztelettel és jószándékkal, alázattal és egyértelműséggel képviselni óhajtuk ezen tanítást minden fórumon. Megígérjük, hogy megtartjuk ezeket az igazságokat, és cselekedni szeretnénk, hogy hallgatással, kétértelműséggel és hamisságokkal ne hagyjuk alácsúszni ezeket.

MELLÉKLET 2: KERESZTÉNY FELEKEZETEK KÖZÖS HITVALLÁSA EMBERRŐL, HÁZASSÁGRÓL ÉS CSALÁDRÓL

1. *Az ember isteni eredete. Hisszük, hogy az embert Isten teremtette, Isten áldotta meg, és felelős Istennek (Ter 1, 26-28).*

2. *A nemi identitás egyértelműsége. Az ember jól meghatározott szexuális identitással jött létre: férfi és nő (Ter 1, 27). A nemi identitást kizárólag a szexuális identitás határozza meg. Aki férfi nemi identitással született, az egy életen át férfi. Ugyanez a helyzet a női szexuális identitással született személlyel. A szexuális identitás a születés előtt ismert (Ter 17,19, Lk 1,13), mindenkinek tiszteletben kell tartania, és arra indít bennünket, hogy kategorikusan ellenezzük a gender ideológia népszerűsítését az állami és magánrendszerben folyó oktatás bármely formájában.*

3. *Az élet értéke. Mivel az élet Isten ajándéka, fenntartjuk az élet szentségét a fogantatástól a Teremtő által a természetes halál által elhatározott végéig (Ter 9,5, Zsolt 90,3).*

4. *A család kizárólagossága. A család egy férfi és egy nő közötti szabadegyezséggel kinyilvánított, szabadon akart házassági szövetségén alapul (Ter 2,18). A családot teremtő és megáldó Isten szemszögéből a férfi és a nő csak heteroszexuális kapcsolatban tartja meg identitását, használja fel ajándékait, tölti be szerepét (Mt 19, 4-6). Az isteni kinyilatkoztatás egyértelműsége arra indít minket, hogy ne ismerjünk el semmilyen vallási vagy polgári partnerséget, amely aláássa a család tekintélyét és szentségét.*

5. *A szülők szerepe: Minden apának és anyának joga és kötelessége biztosítani a gyermekek növekedését, nevelését és képzését, mind vallási, mind világi területen (MTörv 11,19, Ef 6,4). A bibliai tanítás szerint a gyermekek az egy férfi és egy nő szabad akaratából létrejött családban válhatnak lelkiileg, érzelmileg és szociálisan kiegyensúlyozottá és egészségessé. Az első és fő oktatók a szülők, tehát nem az állam vagy az iskola, amelyek a család alárendeltjei.*

6. *Az állam szerepe. Az állami hatóságokat Isten bízta meg a jó előmozdításával és a rossz megállításával (Róm 13,1-15). Az ország polgárainak be kell tartaniuk a törvényeket. Teljesíteniük kell állampolgári kötelességeiket. A hívőknek is kötelességük imádkozni az állami hatóságokért (Tit 3,1; 1Tim 2,1-3; 1Pét 2,13, 14). Ugyanakkor az államnak be kell töltenie rendeltetését és célját, amelyre létrehozták, és ilyenként nem helyettesítheti a Legfelsőbb Hatóságot, az isteni tekintélyt (ApCsel 5,29).*

7. *Lelkiismereti szabadság: Minden állampolgár szabadon megválaszthatja hitét és az istentiszteletben való megnyilvánulási módját, de anélkül, hogy bármilyen módon megkülönböztetné azokat, akik más hitet és megnyilvánulást választanak.*

MELLÉKLET 3: SZENTMISE KÖNYÖRGÉSEK A CSALÁDPASZTORÁCIÓÉRT

Pap: Kérjük, testvéreim, a mindenható és gondviselő Istent, hogy segítse és szentelje meg, halmozza el bőséges áldásával azokat, akik a családokért munkálkodnak!

1. Szentlélek Isten! Vezesd szentatyánkat, N. pápát, főpásztorunkat, papjainkat és szerzeteseinket, hogy a Te fényeddel világítsák meg számunkra Igéidet és hogy minden jóval, áldozatkészen támogassák a családokat! Hallgass meg, Urunk!

2. Áldd meg, Urunk, az itt jelenlevő házaspárokat, hogy egymást önzetlenül szeressék, az irántad való szeretetben erősödjenek, és jó példájukkal tanúságot tegyenek rólad a világban! Hallgass meg Urunk!

3. Add meg, Urunk, hogy a házaspárok kölcsönös szeretete, öröme, a világ csábításai között is megtartsa őket a hitben, hűségben, hálaadásban, a humorban, s add, hogy bízzanak Gondviselő szeretetedben. Hallgass meg Urunk!

4. Hálát adunk Urunk szüleinkért, akik minket Istentől elfogadtak, gondosan felneveltek, adj nekik egészséget, örömet, a megpróbáltatásokban kitartást, vagy ha már eltávoztak a földi életből, örök boldogságot. Hallgass meg Urunk!

5. Add, hogy a házasság szentsége által megerősített szeretet legyőzze a gyengeségeket és kríziseket, amelyekkel családjaink olykor találkozhatnak. Hallgass meg Urunk!

6. Oltalmazd mindazokat, akikhez küldetésünk szól, a házaspárokat, a jegyeseket, az együtt járó fiatal párokat, házaslelkiségeket és családcsoportjainkat. Hallgass meg Urunk!

7. Nyisd meg szemünket azok felé, akik nem a házasságra készülnek, nem ez a hivatásuk és útjuk, hogy úgy tekintsünk minden emberre, akik társaink abban, hogy együtt építsük fel Országodat és erősítsük a Családegyházat. Hallgass meg, Urunk!

Pap: Kérünk, családok oltalmazója, kegyelmed segítse az itt jelenlevők jószándékát, elkötelezett szeretetüket, hogy földi kötelességeik teljesítésében, az egymásra figyelés erényében mások szolgálata tegye méltóvá őket az örök boldogságra! Krisztus, a mi Urunk által.

MELLÉKLET 4: A GYULAFEHÉRVÁRI FŐEGYHÁZMEGYE CSALÁDPASZTORÁCIÓS SZAKTERÜLETEI

| | |
|---|--|
| ÉLETVÉDELEM | <ul style="list-style-type: none"> * Az élet szentségének, az emberi élet méltóságának védelme és szolgálata... * Természetes születésszabályozás * Foganás, méhen belüli, magzati élet és hordozásának kísérése * Szülésfelkészítők, gyermekágyas felkészítők * Szülés és születés kísérése * Kismamák imacsoportjai / * Baba-mama csoportok * Abortuszban érintettek segítése |
| GYERMEKEK, KAMASZOK CSALÁDI ÉLETRE NEVELÉSE | <ul style="list-style-type: none"> * Test Teológiája / * Gender szemléletre adott válasz * Tisztaságra nevelés / * Szerelmesek napja, Valentin nap * PárKatt program / * Társtaláló program / * Családi katekézések * Családi életre nevelés CSÉN / * Boldogabb Családokért BCS iskolai program a Főegyházmegyénkben / * Ciklus-show kiskamasz lányok programja * Titkos küldetés kiskamasz fiúk programja. |
| JEGYESEK PASZTORÁCIÓJA | <ul style="list-style-type: none"> * Segítségnyújtás plébánosoknak jegyesoktatáshoz / * Egyházmegyei szintű standard képzési anyagok létrehozása * Magyar, román vagy más nyelvű jegyesfelkészítő anyag előállítás és elérhetővé tétele / * Jegyeskurzusok szervezése, tartása és koordinálása * Online jegyesfelkészítő alkalom tartása / * Jegyeshétvége szervezése * Jegyesoktató képzők regionális szervezése, tartása és koordinálása |
| CSALÁD- CSOPORTOK, CSALÁDON BELÜLI KAPCSOLATOK PASZTORÁCIÓJA | <ul style="list-style-type: none"> * Meglévő csoportok egyházmegyei koordinálása * Új család csoportok létrehozásának segítése plébániákon * Folyamatos kapcsolattartás családcsoportokkal * Férjek, édesapák találkozói * Feleségek, édesanyák találkozói * Anya-lánya napok * Apa-lánya napok |

| | |
|--|--|
| <p>KÜLÖNLEGES ÉLETHELYZETEK PASZTORÁCIÓJA</p> | <p>* Egyedülállók / * Gyermektelen házasságok, örökbefogadás</p> <p>* Elváltak / * Elvált és újraházasodottak</p> <p>* Mozaikcsaládok / * Egyszülős családok</p> <p>* Betegek és sérültek a családban</p> <p>* Özvegyek / * Veszteséget átéltek és gyászolók pasztorációja</p> |
|--|--|

+ Két kiszolgáló terület:

- **HR:** Központi iroda csapatának építése / CSP Programok egyházmegyei, régiós vagy helyi szintű szervezése / **Lelki:** imaháttér szervezése szolgálatunk egészségért, imaszándékok, miseszándékok, online imaszolgálatok családokért, önkénteseinkért. / **Segítő jelenlét:** segítőbeszélgetés, terápia, mentori kísérés / **Szellemi:** képzések. / **Kapcsolati:** kapcsolattartás, „hálózati térkép”. **Szabadidős:** kirándulás, zarándoklat, hármí, ami erősíti a kapcsolatokat és feltölti lélekkel a szolgálókat. / **Papok:** családbarát papokkal kapcsolattartás / **Házaselektiség:** HH, END, kapcsolattartás / **Külkapcsolatok:** partner szervezetekkel való kapcsolattartás: KCSSZ, PRO EDUCATIONE, CSP RÉGIÓ, CSP ORSZÁGOS / **Adminisztratív:** gazdasági együtt gondolkodás, szoros együttműködésben a Családiróda alkalmazott felelősével.
- **PR:** Az évek alatt tervszerű, következetes munkával kiépített és a köztudatba beépült *brand* folyamatos kommunikációja / Arculati elemek, szlogen, logó, központi üzenet kommunikációja / Honlap-gondozás, tartalmak feltöltése / Facebook + egyéb social media felületek / programok, rendezvények, üzenetek, evangéliumi és egyházi tanítások promoválása / anyagok fordítása / médiamisszió családokkal, családokért / Családiróda szórólapjainak, promós anyagainak, reklámjainak és saját kiadványainak elkészítése, célba juttatása / Óriásplakátok / rádiós megjelenések, műsorok, internetes felületek megálmodása, szerkesztése, közreadása.